

PATVIRTINTA

Kupiškio rajono savivaldybės tarybos
2020 m. vasario d. sprendimu Nr. TS-

**KUPIŠKIO RAJONO SAVIVALDYBĖS 2018 M. VISUOMENĖS
SVEIKATOS STEBĖSENOS ATASKAITA**

2019 m.

Kupiškis

TURINYS

ĮVADAS	3
I. BENDROJI DALIS	4
II. SPECIALIOJI DALIS	12
APIBENDRINIMAS	18
REKOMENDACIJOS	19

IVADAS

Visuomenės sveikatos stebėseną savivaldybėse vykdoma remiantis Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro įsakymu „Dėl Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2003 m. rugpjūčio 11 d. įsakymo Nr. V-488 „Dėl Bendrųjų savivaldybių visuomenės sveikatos stebėsenos nuostatų patvirtinimo pakeitimo“. Savivaldybių visuomenės sveikatos stebėsenos tikslas – visuomenės sveikatos būklės stebėjimas, duomenų apie sveikatą veikiančius rizikos veiksnius rinkimas, kaupimas, sisteminimas ir analizė. Pagrindinis visuomenės sveikatos stebėsenos savivaldybėje dokumentas – Lietuvos sveikatos programa, kurioje nustatyti nacionaliniai sveikatinimo veiklos tikslai ir uždaviniai, siekiami sveikatos rodikliai, kurie būtini norint įgyvendinti Lietuvos pažangos strategiją „Lietuva 2030“.

Ataskaitoje pateikiami ir aprašomi 2018 metų visuomenės sveikatos būklę atspindintys duomenys Kupiškio rajono savivaldybėje. Pateikti rodikliai (iš Valstybės deleguotų savivaldybėms visuomenės sveikatos stebėsenos pagrindinių rodiklių sąrašo) atspindi kaip įgyvendinami Lietuvos sveikatos programos (Lietuvos Respublikos Seimo nutarimas „Dėl Lietuvos sveikatos 2014–2025 metų programos patvirtinimo“, 2014 m. birželio 26 d. Nr. XII-964, Vilnius) (toliau – LSP) tikslai bei jų uždaviniai. LSP iškeltų tikslų ir uždavinių įgyvendinimo savivaldybėse stebėsenai parengtas baigtinis pagrindinių rodiklių sąrašas, kurį sudaro 51 unifikuotas rodiklis, geriausiai apibūdinantis LSP siekinius.

I. BENDROJI DALIS

Pagrindinių rodiklių sąrašo analizė ir interpretavimas („šviesoforo“ kūrimas) atliekamas palyginant 2018 m. Kupiškio rajono savivaldybės rodiklius su Lietuvos vidurkiu. Vadovaujantis „šviesoforo“ principu, visos 60 Lietuvos savivaldybių suskirstytos į 5 grupes (po 10 savivaldybių kiekvienoje grupėje), eliminuojant 14 mažiausiai gyventojų (mažiau negu 20 000) turinčių savivaldybių: Neringos, Birštono, Rietavo, Pagėgių, Kalvarijos, Kazlų Rūdos, Palangos, Širvintų r., Ignalinos r., Zarasų r., Skuodo r., Kupiškio r., Molėtų r., Visagino.

Rodiklių reikšmės suskirstytos į grupes, pagal kurias savivaldybės yra vertinamos:

- 10 savivaldybių, kuriose stebimas rodiklis atspindi geriausią situaciją, priskiriamos savivaldybių su geriausiais rodikliais grupei ir žymimos **žalia** spalva;
- 10 savivaldybių, kuriose stebimas rodiklis rodo prasčiausią situaciją, priskiriamos savivaldybių su prasčiausiais rodikliais grupei ir žymimos **raudona** spalva;
- likusių 26 savivaldybių rodiklio reikšmės žymimos **geltona** spalva. Šių savivaldybių rodikliai interpretuojami kaip atitinkantys Lietuvos vidurkį.

Savivaldybes žymint spalvomis, vertinamas ne rodiklio dydis, o santykinė reikšmė, kadangi mažas rodiklis ne visada atspindi gerą situaciją ir atvirkščiai, didelis rodiklis ne visada rodo blogą situaciją.

Pagrindinių rodiklių sąrašo analizės ir interpretavimo tikslas - įvertinti, kokia esama gyventojų sveikatos ir sveikatą lemiančių veiksnių situacija savivaldybėje ir kokių intervencijų / priemonių reikia imtis, siekiant stiprinti savivaldybės gyventojų sveikatą bei mažinti sveikatos netolygumus.

Kupiškio rajono savivaldybės visuomenės sveikatos stebėsenos 2018 m. ataskaitoje analizuojamų rodiklių duomenys ir jų interpretavimas pateikiami 1 lentelėje „Kupiškio rajono savivaldybės sveikatos ir su sveikata susijusių rodiklių profilis“.

Remiantis profilio rodikliais ir jų interpretavimo rezultatais („šviesoforas“ ir santykis) pasirinkome 3 pagrindinio rodiklių sąrašo reikšmes, kurių rodiklis ar pokyčio kryptis prasčiausia palyginti su kitomis savivaldybės profilio reikšmėmis (raudonos spalvos pagrindinių rodiklių sąrašo reikšmės).

Pirmajame lentelės stulpelyje pateikiami pagrindiniai rodikliai suskirstyti pagal Lietuvos sveikatos programoje numatomus įgyvendinti tikslus ir uždavinius. *Antrajame stulpelyje* pateikiama Kupiškio rajono savivaldybės rodiklio reikšmė, *trečiajame* – atitinkamo rodiklio Lietuvos vidurkio reikšmė, *ketvirtajame* – mažiausia reikšmė tarp visų savivaldybių, *penktajame* – didžiausia reikšmė tarp visų savivaldybių, *šeštajame* – 2018 m. savivaldybės rodiklio interpretavimas (reikšmės savivaldybėje santykis su Lietuvos vidurkio reikšme ir savivaldybės vietos tarpe visų savivaldybių pavaizdavimas pagal „Šviesoforo“ principą), *septintajame* – 2017 m. savivaldybės rodiklio interpretavimas (reikšmės savivaldybėje santykis su Lietuvos vidurkio reikšme ir savivaldybės vietos tarpe visų savivaldybių pavaizdavimas pagal „Šviesoforo“ principą).

1 lentelė. Kupiškio rajono savivaldybės sveikatos ir su sveikata susijusių rodiklių profilis 2018 m.

Rodiklis	Savivaldybės rodiklis	Lietuvos rodiklis	Minimali reikšmė	Maksimali reikšmė	Santykis: Savivaldybė/ Lietuva 2018 m.	Santykis: Savivaldybė/ Lietuva 2017 m.
1	2	3	4	5	6	7
Strateginis tikslas – pasiekti, kad 2025 metais šalies gyventojai būtų sveikesni ir gyventų ilgiau, pagerėtų gyventojų sveikata ir sumažėtų sveikatos netolygumai						
Vidutinė tikėtina gyvenimo trukmė	72,80	76,00	69,90	78,60	0,96	1,01
Išvengiamas mirtingumas	31,00	30,50	24,60	41,00	1,02	1,00
1 tikslas. Sukurti saugesnę socialinę aplinką, mažinti sveikatos netolygumus ir socialinę atskirtį						
1.1 uždavinys – sumažinti skurdo lygį ir nedarbą						
Standartizuotas mirtingumas dėl savižudybių (X60-X84) 100 000 gyv.	28,30	23,80	0,00	60,60	1,19	1,31
Bandymų žudytis skaičius (X60-X64, X66-X84) 100 000 gyv.	72,70	42,10	19,20	81,10	1,73	1,40
Mokyklinio amžiaus vaikų, nesimokančių mokyklose, skaičius 1 000 vaikų	47,80	69,10	35,20	220,20	0,69	0,70
Socialinės rizikos šeimų skaičius 1 000 gyv.	8,10	3,30	0,30	8,70	2,45	2,60
Gyventojų skaičiaus pokytis 1 000 gyv.	-12,80	-5,30	-15,90	6,30	2,41	1,70
Ilgalaikis nedarbo lygis 100 gyv.	5,70	2,20	0,30	8,20	2,59	2,60
1.2 uždavinys – sumažinti socialinę-ekonominę gyventojų diferenciaciją šalies ir bendruomenių lygmeniu						
Standartizuotas mirtingumas dėl išorinių priežasčių rodiklis (V00-Y89) 100 000 gyv.	119,40	91,00	46,20	192,40	1,31	1,27

3.1 uždavinys – sumažinti alkoholinių gėrimų, tabako vartojimą, neteisėtą narkotinių ir psichotropinių medžiagų vartojimą ir prieinamumą						
Standartizuotas mirtingumas dėl priežasčių, susijusių su narkotikų vartojimu, rodiklis 100 000 gyv.	0,00	3,10	0,00	24,80	0,0	0,00
Standartizuotas mirtingumas dėl priežasčių, susijusių su alkoholio vartojimu, rodiklis 100 000 gyv.	29,50	17,70	0,00	45,10	1,67	0,80
Nusikalstamos veikos, susijusios su disponavimu narkotinėmis medžiagomis ir jų kontrabanda (nusikaltimai)	0,00	85,80	3,90	442,10	0,0	0,20
Gyventojų skaičius, tenkantis vienai licencijai verstis mažmenine prekyba tabako gaminiais	132,20	189,90	49,80	415,90	0,70	0,70
Gyventojų skaičius, tenkantis vienai licencijai verstis mažmenine prekyba alkoholiniais gėrimais	171,00	166,80	32,50	359,20	1,03	0,90
3.2 uždavinys – skatinti sveikos mitybos įpročius						
Kūdikių, išimtinai žindytų iki 6 mėn. amžiaus, dalis (proc.)	28,20	36,70	11,70	73,50	0,77	0,60
4 tikslas. Užtikrinti kokybišką ir efektyvią sveikatos priežiūrą, orientuotą į gyventojų poreikius						
4.1 uždavinys – užtikrinti sveikatos sistemos tvarumą ir kokybę, plėtojant sveikatos technologijas, kurių efektyvumas pagrįstas mokslo įrodymais						
Išvengiamų hospitalizacijų skaičius 1 000 gyv.	47,20	32,50	20,00	64,90	1,45	1,50
Išvengiamų hospitalizacijų dėl diabeto ir jo komplikacijų skaičius 1 000 gyv.	7,00	6,90	4,10	10,00	1,01	0,80
4.2 uždavinys – plėtoti sveikatos infrastruktūrą ir gerinti sveikatos priežiūros paslaugų kokybę, saugą, prieinamumą ir į pacientą orientuotą sveikatos priežiūrą						
Slaugytojų, tenkančių vienam gydytojui, skaičius	3,90	2,00	1,20	6,20	1,95	1,90
Šeimos medicinos paslaugas teikiančių gydytojų skaičius 100 000 gyv.	6,40	7,20	2,60	13,60	0,89	0,90
Apsilankymų pas gydytojus skaičius, tenkantis vienam gyv.	8,20	9,10	6,00	11,00	0,90	0,90
Sergamumas vaistams atsparia tuberkulioze 100 000 gyv.	11,80	6,10	0,00	13,90	1,93	2,00
Sergamumas ŽIV ir lytiškai plintančiomis ligomis (B20- B24, A50-A64) 10 000 gyv.	0,60	2,20	0,00	5,10	0,27	0,70
4.3 uždavinys – pagerinti motinos ir vaiko sveikatą						
Kūdikių (vaikų iki 1 m. amžiaus) mirtingumas 1 000 gyvų gimusių kūdikių	0,00	3,40	0,00	27,00	0,00	0,00

2 metų amžiaus vaikų MMR1 (tymų, epideminio parotito, raudonukės vakcina, 1 dozė) skiepavimo apimtys, proc.	95,70	92,10	83,00	99,50	1,04	1,00
1 metų amžiaus vaikų DTP3 (difterijos, stabligės, kokliušo), poliomiellito ir B tipo Haemophilus influenzae infekcijos vakcinos (3 dozės) skiepavimo apimtys, proc.	95,20	92,30	70,00	97,70	1,04	1,00
Tikslinės populiacijos dalis (proc.), dalyvavusi vaikų krūminių dantų dengimo silantinėmis medžiagomis programoje	21,30	14,50	5,70	52,70	1,47	1,40
Vaikų, neturinčių eduoines pažeistų, plombuotų ir išrautų dantų, dalis (proc.)	16,60	18,90	7,50	28,30	0,88	0,80
Paauglių (15–17 m.) gimdymų skaičius 1 000 gyv.	7,10	4,40	0,00	15,80	1,61	0,60
4.4 uždavinys – stiprinti lėtinių neinfekcinių ligų prevenciją ir kontrolę						
Standartizuotas mirtingumo nuo kraujotakos sistemos ligų (I00-I99) rodiklis 100 000 gyv.	779,60	744,50	619,50	1059,00	1,05	1,26
Standartizuotas mirtingumo nuo piktybinių navikų rodiklis (C00-C96) 100 000 gyv.	282,70	274,70	219,60	347,10	1,03	1,05
Standartizuotas mirtingumo nuo cerebrovaskulinių ligų rodiklis (I60-I69) 100 000 gyv.	100,90	181,80	83,80	485,70	0,56	0,90
Sergamumas II tipo cukriniu diabetu (E11) 10 000 gyv.	48,40	56,60	26,90	112,00	0,86	0,50
Tikslinės populiacijos dalis (proc.), dalyvavusi atrankinės mamografinės patikros dėl krūties vėžio finansavimo programoje 2017–2018 m.	35,40	50,20	13,80	71,70	0,71	0,80
Tikslinės populiacijos dalis (proc.), dalyvavusi gimdos kaklelio piktybinių navikų prevencinių priemonių, apmokamų iš Privalomojo sveikatos draudimo biudžeto lėšų, finansavimo programoje 2017–2018 m.	30,10	52,70	28,90	72,00	0,57	0,50
Tikslinės populiacijos dalis (proc.), dalyvavusi storosios žarnos vėžio ankstyvosios diagnostikos finansavimo programoje 2017–2018 m.	38,00	53,10	28,60	66,00	0,72	0,90
Tikslinės populiacijos dalis (proc.), dalyvavusi asmenų, priskirtinų širdies ir kraujagyslių ligų didelės rizikos grupei, atrankos ir prevencijos priemonių finansavimo programoje 2018 m.	39,40	42,90	26,20	61,40	0,92	1,00

Iš 1 lentelės pateiktų rodiklių reikšmių Kupiškio rajono savivaldybėje palyginimo su atitinkamu Lietuvos vidurkio rodikliu matyti, kad:

11 rodiklių reikšmės patenkančios į prasčiausių savivaldybių kvintilių grupę (raudonoji zona), t. y. Kupiškio r. sav. rodiklis yra prastesnis už Lietuvos rodiklį: Bandytųjų žudytis (X60-X64, X66-X84) skaičius 100 000 gyv.; Socialinės rizikos šeimų skaičius 1 000 gyv.; Gyventojų skaičiaus pokytis 1 000 gyv.; Ilgalaikis nedarbo lygis 100 gyv.; Asmenų, žuvusių ar sunkiai sužeistų dėl nelaimingo atsitikimo darbe, skaičius 10 000 darbingo amžiaus gyv.; Darbingo amžiaus asmenų, pirmą kartą pripažintų neįgaliais, skaičius 10 000 gyv.; Transporto įvykiuose patirtų traumų skaičius (V00-V99) 100 000 gyv.; Gyventojų skaičius, tenkantis vienai licencijai verstis mažmenine prekyba tabako gaminiais; Išvengiamų hospitalizacijų skaičius 1 000 gyv.; Standartizuotas mirtingumo nuo piktybinių navikų rodiklis (C00-C96) 100 000 gyv.; Tikslinės populiacijos dalis (proc.), dalyvavusi gimdos kaklelio piktybinių navikų prevencinėje programoje 2017–2018 m.

Kiti rodikliai patenka į Lietuvos vidurkį atitinkančią kvintilių grupę (geltonoji zona), tačiau į juos taip pat reikėtų atkreipti dėmesį: Vidutinė tikėtina gyvenimo trukmė; Išvengiamas mirtingumas; Standartizuotas mirtingumas dėl savižudybių (X60-X84) 100 000 gyv.; Standartizuotas mirtingumas dėl išorinių priežasčių (V01-Y89) 100 000 gyv.; Mokinių, gaunančių nemokamą maitinimą mokyklose, skaičius 1 000 vaikų; Socialinės pašalpos gavėjų skaičius 1 000 gyv.; Sergamumas tuberkulioze (A15-A19) 10 000 gyv.; Sergamumas žarnyno infekcinėmis ligomis (A00-A08) 10 000 gyv.; Standartizuotas mirtingumas dėl atsitiktinių paskendimų (W65-W74); 100 000 gyv.; Standartizuotas mirtingumas dėl nukritimų (W00-W19) 100 000 gyv.; Standartizuotas mirtingumas transporto įvykiuose (V00-V99) 100 000 gyv.; Standartizuotas mirtingumas dėl priežasčių, susijusių su alkoholio vartojimu 100 000 gyv.; Gyventojų skaičius, tenkantis vienai licencijai verstis mažmenine prekyba alkoholiniais gėrimais; Kūdikių, išimtinai žindytų iki 6 mėn. amžiaus, dalis (proc.); Išvengiamų hospitalizacijų dėl diabeto ir jo komplikacijų skaičius 1 000 gyv.; Šeimos gydytojų skaičius 10 000 gyv.; Apsilankymų pas gydytojus skaičius, tenkantis vienam gyv.; Sergamumas daugeliui vaistų atsparia tuberkulioze (A15-A19) 100 000 gyv.; Sergamumas ŽIV ir lytiškai plintančiomis ligomis (B20- B24, A50-A64) 10 000 gyv.; 2 metų amžiaus vaikų MMR1 (tymų, epideminio parotito, raudonukės vakcina, 1 dozė) skiepavimo apimtys, proc.; 1 metų amžiaus vaikų DTP3 (difterijos, stabligės, kokliušo vakcina), poliomielito ir B tipo Haemophilus influenzae infekcijos skiepavimo apimtys (3 dozės), proc.; Tikslinės populiacijos dalis, dalyvavusi vaikų krūminių dantų dengimo silantinėmis medžiagomis programoje, proc.; Vaikų, neturinčių éduonies pažeistų, plombuotų ir išrautų dantų, dalis (proc.); Paauglių (15–17 m.) gimdymų skaičius 1 000 gyv.; Standartizuotas mirtingumo nuo kraujotakos sistemos ligų (I00-I99) rodiklis 100 000 gyv.; Standartizuotas mirtingumo nuo cerebrovaskulinių ligų rodiklis (I60-I69) 100 000 gyv.; Tikslinės

populiacijos dalis (proc.), dalyvavusi atrankinės mamografinės patikros dėl krūties vėžio prevencinėje programoje 2017–2018 m.; Tikslinės populiacijos dalis (proc.), dalyvavusi storosios žarnos vėžio ankstyvosios diagnostikos prevencinėje programoje 2017–2018 m.; Tikslinės populiacijos dalis (proc.), dalyvavusi širdies ir kraujagyslių ligų didelės rizikos grupės prevencinėje programoje 2018 m.

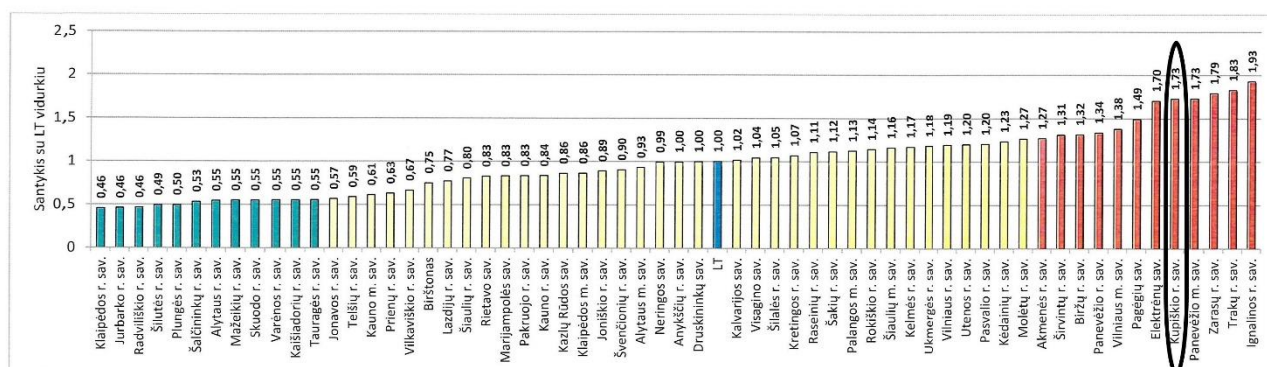
II. SPECIALIOJI DALIS

2.1. Bandymų žudytis

Atsižvelgiant į Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2017 m. gruodžio 13 d. įsakymą Nr. V-1423 „Dėl Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2003 m. rugpjūčio 11 d. įsakymo Nr. V-488 „Dėl Bendrųjų savivaldybių visuomenės sveikatos stebėsenos nuostatų patvirtinimo“ pakeitimo“ buvo papildytas savivaldybių visuomenės sveikatos stebėsenos rodiklių sąrašas nauju rodikliu – bandymų žudytis skaičius (X60-X64, X66-X84) 100 000 gyventojų.

X60-X64, X66-X84 kodai pagal TLK–10–AM reiškia, kad žmogus bandė tyčia apsinuodyti medikamentais, biologinėmis ir cheminėmis medžiagomis, išskyrus tyčinį apsinuodijimą ir apnuodijimą alkoholiu, tyčia susižaloti pasikariant, pasismaugiant ar uždūstant, pasiskandinant, tyčia susižaloti šaunamojo ginklo šūviu ar sprogstamųjų medžiagų sprogimu, aštriais ar bukais daiktais, nušokus nuo aukštumos. Želvienės A. ir Gaidelytės R. atliktoje savęs žalojimo ar bandymo nusižudyti duomenų pildymo kokybės gydymo įstaigose analizėje pažymima, kad sveikatos priežiūros įstaigose yra sudėtinga atskirti, ar žmogus linkęs į savižudybę, ar bandė žudytis. Todėl galimos tyčinio savęs žalojimo kodavimo klaidos. Taip pat didelei šio rodiklio reikšmei gali daryti įtaką ir tai, jog šie metai yra pirmieji, kuomet detaliau analizuojamas ir stebimas bandymų žudytis skaičius savivaldybėse. Visa tai gali lemti pateikiamų statistinių duomenų netikslumą.

2018 m. Lietuvoje užregistruoti 1 179 bandymai nusižudyti (42,1 bandymai žudytis, skaičiuojant 100 000 gyv.). Pagal mažiausius bandymų žudytis rodiklius labiausiai išsiskyrė rytinės ir pietrytinės Lietuvos dalyse esančios savivaldybės. Didžiausiais rodikliais išsiskiria Ignalinos r., Trakų r., Zarasų r. ir Panevėžio m. savivaldybės, kuriose 100 000 gyv. teko nuo 73 iki 81 bandymo žudytis. Tačiau įdomu tai, kad 1 179 bandymuose žudytis dalyvavo 1 100 asmenų. Tai reiškia, kad 79 Lietuvos žmonės žudėsi ne vieną kartą. Daugiausiai ne po vieną kartą bandžiusiųjų išeiti iš gyvenimo 2018 m. buvo Vilniaus m. savivaldybėje – 19 asmenų. 2018 m. neužregistruotas nei vienas bandymas nusižudyti tik vienoje – Pagėgių savivaldybėje. Taip pat reiktų atkreipti dėmesį, kad į bandymų žudytis skaičiaus skaičiavimus neįtraukiami X65 TLK kodai, t. y. tie asmenys, kuriems nustatytas tyčinis apsinuodijimas ir apnuodijimas alkoholiu. Kupiškio rajono savivaldybė patenka tarp didžiausių bandymų žudytis rodiklių (žr. 1 pav.).

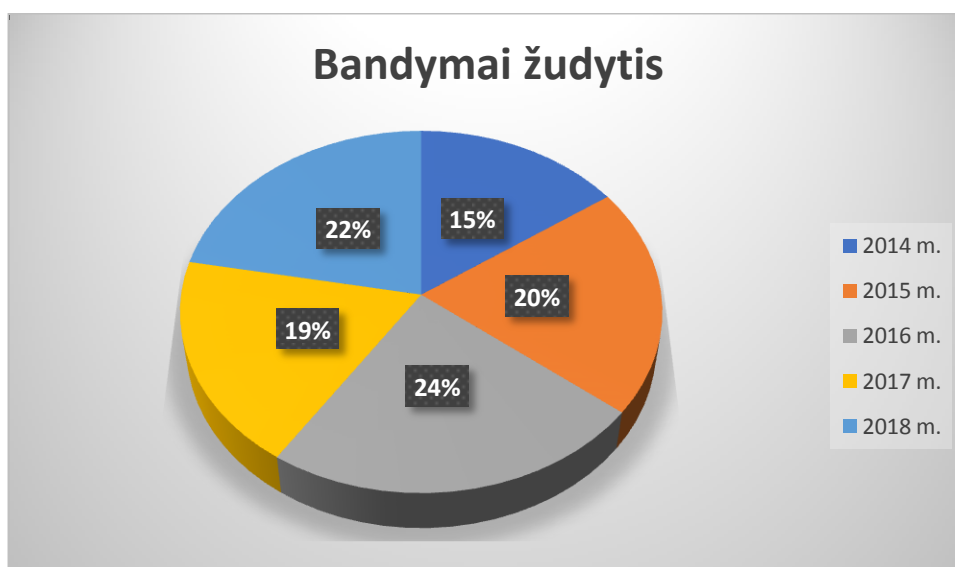

Mažiausi rodikliai		Didžiausi rodikliai	
Savivaldybė	Bandymų žudytis skaičius 100 000 gyv.	Savivaldybė	Bandymų žudytis skaičius 100 000 gyv.
Klaipėdos r. sav.	19,2	Ignalinos r. sav.	81,1*
Jurbarko r. sav.	19,4	Trakų r. sav.	76,9
Radviškio r. sav.	19,5	Zarasų r. sav.	75,3*
Šilutės r. sav.	20,8	Panevėžio m. sav.	72,8
Plungės r. sav.	20,9	Kupiškio r. sav.	72,7*
Lietuvos vidurkis 42,1/100 000 gyv.			

1 pav. Bandymų žudytis skaičius 100 000 gyv. 2018 m.

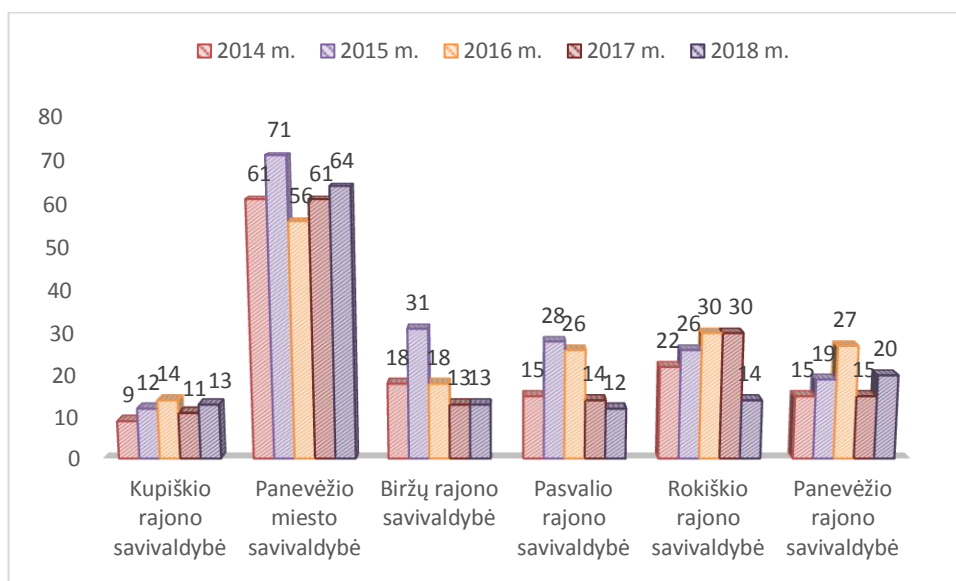
Šaltinis: Higienos instituto Sveikatos informacijos centras

Kupiškio rajono savivaldybėje per 5 metus didžiausias skaičius bandymų žudytis sudarė 14 (abs. sk.). Taip pat lyginant 6 savivaldybes, didžiausias skaičius bandymų žudytis Panevėžio miesto savivaldybėje buvo 2015 metais – 71 bandymas, Biržų rajono savivaldybėje 2015 metais – 31, Pasvalio rajono savivaldybėje 2015 metais – 28, Rokiškio rajono savivaldybėje 2016 metais ir 2017 metais po 30 bandymų, Panevėžio rajono savivaldybėje 2016 metais – 27 bandymai. (žr. 2 pav. ir 3 pav.).

2 pav. Bandymų žudytis skaičius 2018 m. (abs. sk.)

Šaltinis: Higienos instituto Sveikatos informacijos centras

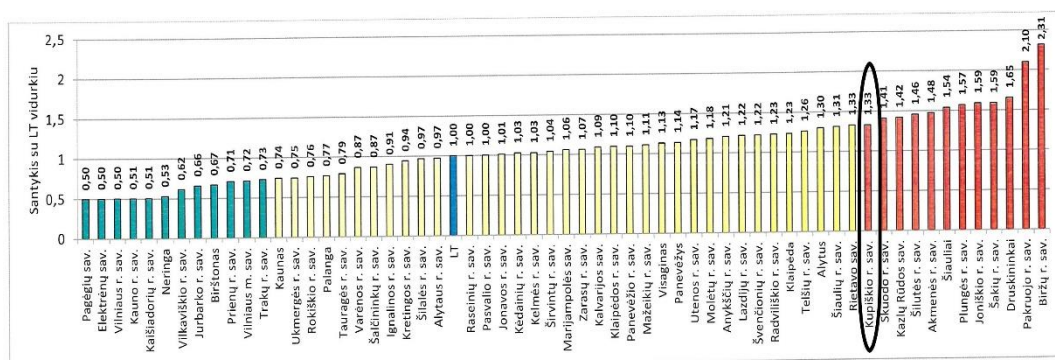

3 pav. Bandymų žudytis Panevėžio apskrities savivaldybėse palyginimas (abs. sk.)

Šaltinis: Higienos instituto Sveikatos informacijos centras

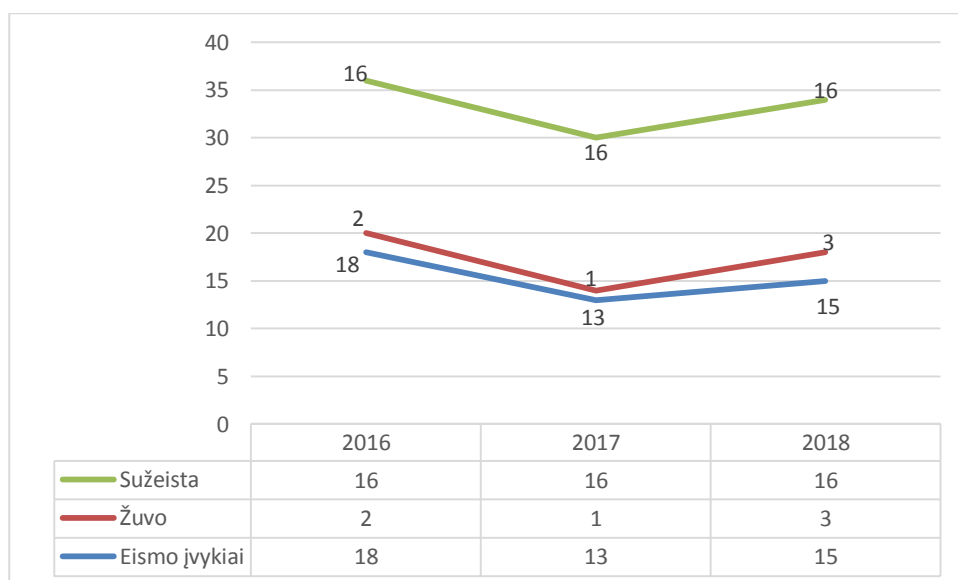
2.2. Transporto įvykiuose patirtų traumų skaičius

Vienas iš LSP uždavinių – *Mažinti avaringumą ir traumų kelių eismo įvykiuose skaičių*, ieškant šios problemos priežasčių bei jos sprendimo būdų. Nors Lietuvoje jau ne vienerius metus viena iš pagrindinių prioritetinių sričių, į kurią kreipiamas didelis dėmesys, yra avaringumo keliuose mažinimas, 2018 m. Lietuvoje dėl transporto įvykių žuvo 224 gyventojai. Visų šių mirčių buvo galima išvengti. Skiriant nemažą dėmesį avaringumui keliuose mažinti, stacionare užregistruotas 1 651 ligonis, patyręs traumą kelyje, tai yra 7,4 kartus daugiau nei žuvusiųjų. Kupiškio rajono savivaldybės rodiklis viršijo 1,33 karto Lietuvos vidurkį (žr. 4 pav.).

4 pav. Transporto įvykiuose patirtų traumų skaičius 100 000 gyv.

Apžvelgiant 2016–2018 m. duomenis, matome, jog Kupiškio rajone sužeista per visus 3 metų laikotarpius buvo po 16 asmenų. Žuvusių asmenų eismo įvykiuose skaičius buvo didžiausias 2018 m. (žr. 5 pav.).

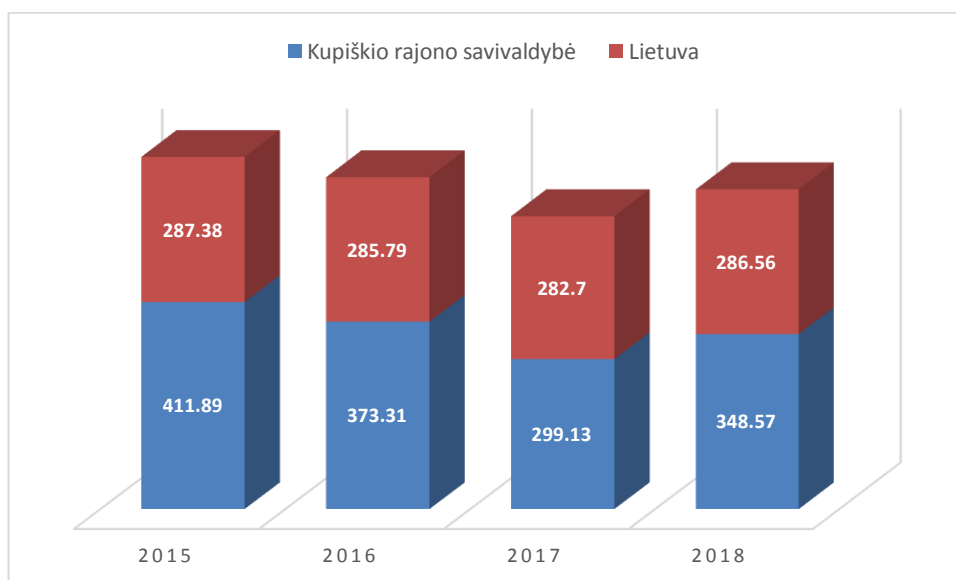
5 pav. Eismo įvykiai ir nukentėjusieji Kupiškio rajono savivaldybėje 2016–2018 m. (abs. sk.)

Šaltinis: Panevėžio apskrities VPK

2.3. Standartizuotas mirtingumo nuo piktybinių navikų

Pasaulyje vėžys kasmet nužudo virš 7 mln. žmonių. Be to, kasmet išaiškinama daugiau nei 12 mln. naujų susirgimų piktybiniais navikais. Prognozuojama, kad 2020 m. pasaulyje nuo vėžio mirs virš 10 mln. žmonių, o dar 16 mln. – susirgs šia liga.

Piktybiniai navikai yra viena iš svarbiausių mirties priežasčių Lietuvoje. Lietuvoje 2018 metais nuo piktybinių navikų mirė 8 028 gyventojai. Lyginant 2015–2018 metų duomenis, Kupiškio rajono savivaldybėje didžiausias mirtingumo rodiklis buvo 2015 metais, kuris siekė net 411,89 / 100 000 gyv., kai tuo tarpu 2018 metais rodiklis buvo 348,57 / 100 000 gyv. Ketverių metų laikotarpiu Kupiškio rajono savivaldybė viršija Lietuvos vidurkį (žr. 6 pav.).

6 pav. Mirtingumas dėl piktybinių navikų 2015–2018 metais Kupiškio rajono savivaldybėje 100 000 gyv.

Šaltinis: Higienos instituto Sveikatos informacijos centras

Kupiškio rajono savivaldybėje 2018 metais nuo piktybinių navikų iš viso mirė 59 asmenys. Analizuojant 2018 m. duomenis mirtingumą dėl piktybinių navikų pagal lokalizaciją,

didžiausias mirtingumas buvo nuo broncho ir plaučių (9 abs. sk.), skrandžio (6 abs. sk.) ir smegenų (5 abs. sk.) (žr. 7 lent.).

7 lent. Mirtingumas dėl piktybių navikų pagal lokalizaciją Kupiškio rajono savivaldybėje 2018 m. abs. sk.

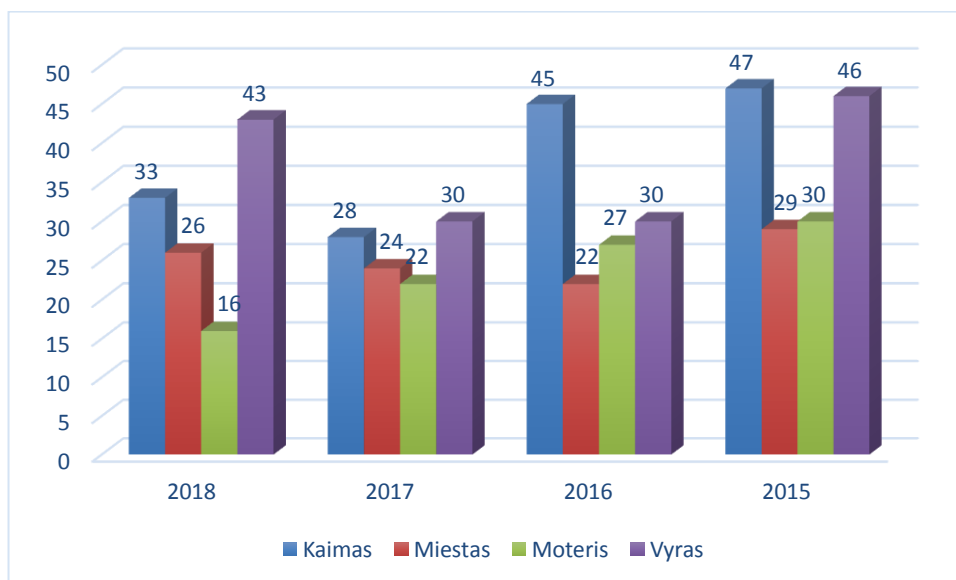
Navikų lokalizacija	Mirusiųjų asmenų sk., abs. sk.	Navikų lokalizacija	Mirusiųjų asmenų sk., abs. sk.
Kitų ir nepatikslintų liežuvio dalių	1	Kitų ir nepatikslintų lokalizacijų kaulo ir sąvarinės kremzlės	1
Burnos dugno	2	Gimdos kaklelio	3
Burnaryklės	3	Gimdos kūno	1
Gerklaryklės	1	Kiaušidės	1
Stemplės	1	Priešinės liaukos (prostatos)	2
Skrandžio	6	Inksto, išskyrus inksto geldele	3
Storosios (gaubtinės) žarnos	4	Šlapimo pūslės	3
Tiesiosios žarnos	1	Smegenų	5
Kitų ir nepatikslintų tulžies takų dalių	1	Skydliaukės	1
Kasos	2	Nenurodytų lokalizacijų	4
Prienosinių ančių	1	Dauginė mieloma ir piktybiniai plazminių ląstelių	1
Broncho ir plaučių	9	Nepatikslinto ląstelių tipo leukemija	2
Iš viso 59			

Didžiausias rodiklis mirtingumo dėl piktybinių navikų pagal amžiaus grupes buvo 80–84 grupėje, kurio rodiklis siekė 13 abs. sk., mažiausi mirtingumo rodikliai, kurie siekė po 1 mirusį asmenį buvo šiose grupėse 15–19, 20–24, 35–39, 45–49. Mirusių asmenų nebuvo šiose amžiaus grupėse: 0–4, 5–9 ir 10–14 (žr. 8 lent.)

8 lent. Mirtingumas dėl piktybių navikų pagal amžiaus grupes Kupiškio rajono savivaldybėje 2018 m. abs. sk.

Amžiaus grupės	Mirusiųjų asmenų sk., abs. sk.	Amžiaus grupės	Mirusiųjų asmenų sk., abs. sk.
15–19	1	60–64	4
20–24	1	65–69	9
35–39	1	70–74	6
40–44	2	75–79	8
45–49	1	80–84	13
50–54	3	85–89	3
55–59	3	90–94	4

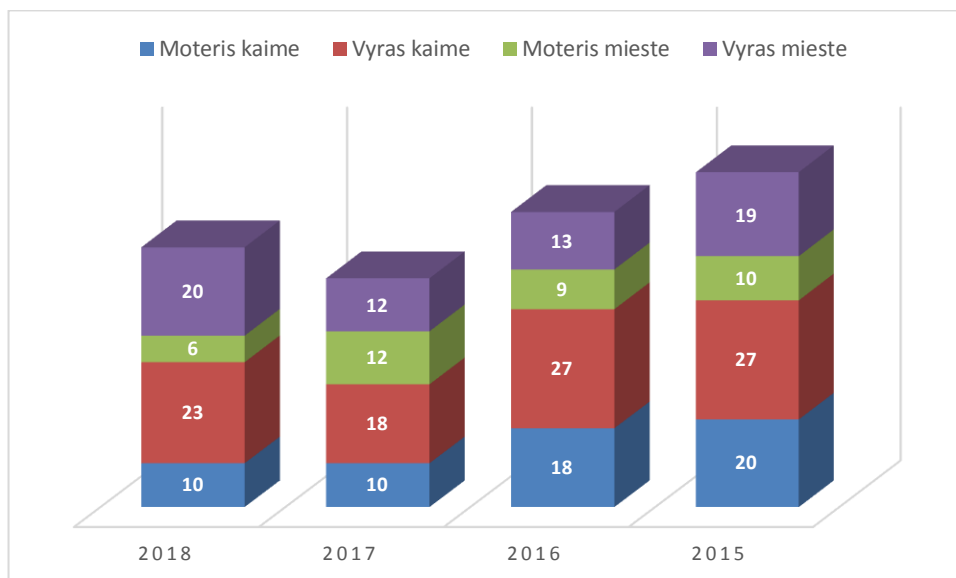
Lyginant 2015–2018 metų duomenis pagal gyvenamąją vietą ir lytį didžiausias mirtingumas pagal gyvenamąją vietą buvo 2015 m. (47 abs. sk.) ir 2016 m. kaime (46 abs. sk.), mieste didžiausias rodiklis pagal piktybinių navikų mirtingumą buvo 2015 m. (29 abs. sk.) ir 2018 m. (26 abs. sk.). pagal lytį didžiausią mirtingumas moterų buvo 2015 m. (30 abs. sk.), mažiausias 2018 m. (16 abs. sk.), vyrų didžiausias mirtingumo rodiklis buvo 2015 m. (46 abs. sk.) ir 2018 m. (43 abs. sk.), o mažiausi rodikliai 2017 m. (30 abs. sk.) ir 2016 m. (30 abs.sk.). (žr. 9 pav.)

9 pav. Mirtingumas dėl piktybių navikų pagal lytį ir gyvenamą 2015–2018 m. abs. sk.

Šaltinis: Higienos instituto Sveikatos informacijos centras

Moterų, gyvenančių kaime, didžiausias rodiklis mirtingumas dėl piktybinių navikų buvo 2015 m. (20 abs. sk.), mažiausi rodikliai 2018 metais (10 abs. sk.) ir 2017 metais (10 abs.sk.). O mieste gyvenančių moterų didžiausias rodiklis siekė 2017 m. (12 abs. sk.), mažiausias 2018 m. – 6 abs. sk. Vyrų, gyvenančių kaime, didžiausias mirtingumas buvo 2016 m. ir 2015 m. po 27 abs. sk., mažiausias rodiklis 2017 m. – 18 abs. sk. Mieste gyvenančių vyrų mirtingumas didžiausias buvo 2018 m. – 20 abs. sk., mažiausias 2017 m. – 12 abs. sk.

10 pav. Mirtingumas dėl piktybių navikų pagal lytį ir gyvenamą 2015–2018 m. abs. sk

Šaltinis: Higienos instituto Sveikatos informacijos centras

APIBENDRINIMAS

1. Kupiškio rajono savivaldybė patenka tarp didžiausių bandymų žudyti rodiklių (72,7 / 100 000 gyv.).
2. Išanalizavus duomenis 2016–2018 m. sužeistų asmenų skaičius transporto įvykiuose buvo po 16 asmenų.
3. Kupiškio rajono savivaldybėje didžiausias mirtingumas dėl piktybinių navikų buvo 2015 metais, kuris siekė 411,89 / 100 000 gyv., tačiau 2018 metais rodiklis buvo 348,57 / 100 000 gyv. 2018 m. duomenimis mirtingumas dėl piktybinių navikų pagal lokalizaciją didžiausias buvo broncho ir plaučių (9 abs. sk.), skrandžio (6 abs. sk.) ir smegenų (5 abs. sk.), pagal amžiaus grupes buvo 80–84. Didžiausias mirtingumas pagal gyvenamąją vietą kaime buvo 2015 m. (47 abs. sk.) ir 2016 m. (46 abs. sk.), mieste didžiausias rodiklis pagal piktybinių navikų mirtingumą buvo 2015 m. (29 abs. sk.) ir 2018 m. (26 abs. sk.). Pagal lytį didžiausias moterų mirtingumas buvo 2015 m. (30 abs. sk.), mažiausias 2018 m. (16 abs. sk.), vyrų didžiausias mirtingumas 2015 m. (46 abs. sk.) ir 2018 m. (43 abs. sk.), o mažiausias 2017 m. (30 abs. sk.) ir 2016 m. (30 abs.sk.).
4. Moterų, gyvenančių kaime, didžiausias rodiklis mirtingumas dėl piktybinių navikų buvo 2015 m. (20 abs. sk.), mažiausi rodikliai 2018 metais (10 abs. sk.) ir 2017 metais (10 abs.sk.). Mieste gyvenančių moterų didžiausias rodiklis siekė 2017 m. (12 abs. sk.), mažiausias 2018 m. – 6 abs. sk. Vyrų, gyvenančių kaime, didžiausias mirtingumas buvo 2016 m. ir 2015 m. po 27 abs. sk., mažiausias rodiklis 2017 m. – 18 abs. sk. Mieste gyvenančių vyrų mirtingumas didžiausias buvo 2018 m. – 20 abs. sk., mažiausias 2017 m. – 12 abs. sk.

REKOMENDACIJOS

Siekiant mažinti bandymų žudytis skaičių reikėtų:

- gerinti rajono gyventojų raštingumą psichikos sveikatos išsaugojimo ir stiprinimo srityje, vykdant mokslu pagrįstos informacijos sklaidą bei atsižvelgiant į gyventojų, kuriems ši informacija teikiama, amžių, išsilavinimą, užimtumą bei sveikatos būklę;
- didinti gyventojų informuotumą apie psichologinės pagalbos gavimo būdus;
- numatyti priemones aktualiausiems psichikos sveikatos paslaugų teikimo klausimams spręsti: finansavimas, bendradarbiavimas, žmogiškieji ištekliai, specialistų kvalifikacija ir kt.;
- stiprinti nevyriausybinių organizacijų, bendruomenių bendradarbiavimą, įtraukiant gyventojus į kultūrinę ir socialinę veiklą;
- organizuoti psichikos sveikatos stiprinimo priemones ugdymo įstaigose, įmonių darbuotojams;
- užtikrinti savalaikį psichologinės pagalbos teikimą asmenims, patiriantiems emocinę krizę artimoje ar darbo aplinkoje;
- siekti geresnio ir palankesnio tarpsektorinio bendradarbiavimo.

Siekiant mažinti gyventojų transporto įvykiuose patirtų traumų skaičių reikėtų:

- stiprinti saugumo priemones;
- gyventojams organizuoti saugaus eismo akcijas (šviesos atšvaitų dalijimas pėstiesiems), informacijos sklaida, mokymai, socialinės reklamos;
- mokyti gyventojus teikti pirmąją pagalbą;
- užtikrinti eismo dalyvių saugaus eismo švietimą: leidiniai, akcijos, mokymai, socialinė reklama, šviesos atšvaitų dalijimas pėstiesiems;
- informuoti gyventojus apie nelaimingus atsitikimus ir jų priežastis;
- didinti gyventojų informatyvumą saugaus eismo klausimais;
- kartu su policijos darbuotojais atlikti prevencines akcijas, skirtas saugiam eismui užtikrinti;
- skatinti žmonių sąmoningumą ir atsakingą dalyvavimą eisme.

Siekiant mažinti mirtingumą nuo piktybinių navikų:

- skatinti rajono gyventojus reguliariai tikrintis sveikatą ir dalyvauti valstybinėse profilaktikos ir kontrolės programose (onkologinėse, širdies ir kraujagyslių) nustatytoms gyventojų amžiaus grupėms;
- atsisakyti sveikatą žalojančių veiksmų.

- aktyviau patiems gyventojams įsitraukti į sveikatą palaikančios aplinkos kūrimą bendruomenėse ir didinti nepakantumą sveikatą žalojantiems veiksniams;
 - reguliariai lankytis pas šeimos gydytoją ir profilaktiškai tikrintis savo sveikatą, aktyviai dalyvauti ir paraginti artimuosius dalyvauti valstybinėse profilaktikos ir kontrolės programose (onkologinėse, širdies ir kraujagyslių), nustatytoms gyventojų amžiaus grupėms;
 - būti nepakantiems alkoholio vartojimui bei rūkymui ir ieškoti aktyvių laisvalaikio praleidimo būdų;
 - propaguoti ligų profilaktikos priemones: sveiką gyvenseną, saikingą mitybą, fizinį aktyvumą.
-